

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י-ם	17:01	17:53	18:29
ת"א	16:58	17:50	18:25
חיפה	16:58	17:50	18:25
ב"ש	17:01	17:53	18:28

שבת תרומה תשפ"ב

גיליון
רנ"א

תרומת המשכן וכליו צריכים להיות שייכים לציבור

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי: וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת (כה, א-ג)

וזהו שהוסיף הכתוב לומר "אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ", שאין די שיאמרו שנותנים את נדבתם ושאינן להתייחס למחשבותיכם, מפני שדברים שבלב אינם דברים וכמו שהקשה המשנה למלך, וכפי שביאר ה'מערכי לב', אלא צריך להיות נדבה בלב שלם, כמו שכתב רבינו שמשום חומרת ההקדש, יש לחוש לחשיבות המחשבה.

ורק לאחר שישראל יביאו את ה'תְּרוּמָה' בלב שלם כמו שאמר להם משה, רק אז תיחשב זאת 'תְּרוּמָתִי', כלומר שניתנה באמת לציבור, ויצאה מבעלות הנותן לגמרי.

הרמב"ם (שם ה"ו), מאחר ששומרי הספיחין אומרים שהם נותנים את התבואה לציבור, ועושים כן, מה בכך שאינם נותנים בלב שלם, והלא דין הוא שדברים שבלב אינם דברים, כמבואר בגמ' קידושין (טו:)?

והנה, בספר 'קהלת יעקב', כתב רבי יעקב אלבעלי לתמוה על המשנה למלך, שהרי בגמ' (שבועות כו:) מוכח, שבהקדש, דברים שבלב אכן נחשבים לדברים, שנאמר "כָּל נְדִיב לֵב" (שמות לה, כב). וא"כ מהי קושיית המשנה למלך?

בפסוקים אלו רבו הדקדוקים. א. מאחר שאמר הכתוב "וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", ו"לֵאמֹר" פירושו לומר לאחרים, א"כ מדוע חזר לומר "דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"? ואף אמנם שכתב בעל הטורים שהוא מלשון 'פיוס', כמו "דְּבָרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם" (ישעי' מ, ב), שכל מצוה שיש בה חסרון כיס, צריכה זירוז. מ"מ יש להבין, מדוע א"כ לא נצרך משה לפייס את ישראל אף בשאר מצוות שיש בהן חסרון כיס. כגון, צדקה, קולב וסוכה? ב. פירש רש"י "לִי" 'לשמי'. ויש להבין, הרי ודאי שהתְּרוּמָה היא לה'? ג. מהו שכלל הכתוב "תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי", ולכאורה הוא שפת יתר? ד. מהו השינוי מ"תְּרוּמָה" ל"תְּרוּמָתִי"? ה. לשם מה הוצרך הכתוב לפרט את כל נדבות המשכן?

ומה שפירט הכתוב ואמר "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת", יובן ע"פ מה שהקשה בספר 'תוספות יום טוב' (שקלים פ"ד מ"א), שאם אכן חוששים שמא היחיד לא יתן בלב שלם, כיצד יתכן שמותר לקבל מחצית השקל מנשים ועבדים וקטנים, כמבואר במשנה (שם פ"א מ"ה), והלא אינם בקיאים בדרכי הנתינה? ותירץ, שדין זה נאמר רק כאשר השימוש הוא בחפץ עצמו שהתנדב, כגון, קרבן או בגדי כהונה, אבל אם נדב מעות, שהשימוש בהם הוא ע"י קניין, אזי אף אם לא ניתנו בלב שלם, אין בזה מניעה, שכן בשעה שמוציא המעות לקניין, פוקע מהם שם של יחיד ונחשב של הציבור.

ותירץ רבי רפאל יוסף חזן, אבי רבינו, בספרו 'מערכי לב' (ידוש לו), כי מה שבהקדש יש חשיבות לדברים שבלב, זהו רק לעניין שבהקדש אין הבדל בין הקנה, אמר או חשב, וכשם שהקדש חמור וחל אף בלא קניין אלא באמירה בלבד, כמבואר בגמ' קידושין (מח:): שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, כן חל במחשבה בלבד. אבל לעניין שבפיו מקנה לציבור, ובליבו חפץ שתישאר התבואה בבעלותו ויקריבו את העומר משלו, ודאי שיש חשיבות למה שמוציא בשפתו יותר ממה שחושב בליבו.

ובזה יובן מה שהקשה המשנה למלך על הרמב"ם, מה בכך אם יסרו שומרי הספיחין התבואה שלא בלב שלם, הלא דברים שבלב אינם דברים?

ומבאר הגאון רבינו חיים דוד חזן (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו **ייטב לב** (ידוש א לשבת שקלים), בהקדים את דברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ז), 'כל בגדי הכהנים אינם באים אלא משל ציבור, ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה, מוסרו לציבור, ומותר. וכן כל כלי השרת ועצי המערכה, שמסרן יחיד לציבור, הרי הם כשרים. אף כל קרבנות הציבור שהתנדב אותן יחיד משלו, כשרים, ובלבד שימסרם לציבור'.

ומאחר שגם הנשים הביאו תרומה שנאמר "וַיָּבִיאוּ הַקְּנָשִׁים עִל הַקֶּשֶׁת" (שמות לה, כב), יש חשש שלא יתנו בלב שלם, וכקושיית התו"ט, לפיכך פירט הכתוב את הנדבות שאינם נשאים כמות שהם, אלא הם חומרי גלם והאומנים עושים בהם שינוי, ועל ידי השינוי יפקע מהם שם של יחיד ויחשב כשל ציבור.

וכתב רבינו לתרץ, שאף שמה שאומר בפיו נחשב יותר ממה שחושב בליבו, מכל מקום משום חומרת ההקדש, יש לחוש גם למחשבתם של השומרים, שמא יש להם חלק בתבואה, ולפיכך אמרו חכמים ששומרי הספיחין ישמרו רק בשכר.

עוד מקדים רבינו את הגמ' בב"מ (ק"ה), ששיטת החכמים היא, ששומרי ספיחים (מי שהיו שומרים על התבואה שצמחה מאליה בשדות בשנת השמיטה, לצורך הקרבת העומר ושתי הלחם כדי שלא יאכלום בעלי החיים), מחוייבים לקבל שכר בעד השמירה מתרומת הלשכה, ואסורים לשמור בהתנדבות. והטעם הוא, שאם ישמרו ללא תמורה, יתכן שבקצירת התבואה יתכוונו לזכות בה לעצמם שהרי היא הפקר. ושמה, בעת שימסרו את התבואה לציבור, לא יעשו זאת בלב שלם, ונמצאו העומר ושתי הלחם קרבים משל יחיד, שלא כדין. לפיכך, חייבו חכמים שיקבלו שכר מתרומת הלשכה, ובה נחשבים הספיחים של הציבור (ע"י רמב"ם ופא"י על המשנה בשקלים פ"ד מ"א). אמנם, לשיטת רבי יוסי אין חשש שלא ימסרו את התבואה לציבור בלב שלם, ויכולים לשמור אף ללא תמורה. ופסק הרמב"ם בהלכות שקלים (פ"ד ה"ה), כחכמים.

אלא שלכאורה עדיין יש לחוש לשיטת רב אסי בגמ' ב"ק (צח:) שהאומן קונה בשבח כלי, וא"כ האומנים העושים שינוי בחומרי הגלם, זוכים בו לעצמם, ולכן, יש לחזור ולזהירם שלאחר שעשו את כלי המשכן, יתנו אותם בלב שלם שא"כ יש לחוש שלא יתנו את חלקם בכלי בלב שלם, וא"כ נסנו מן הפחת ונפלונו אל הפח?

ועתה, מבאר רבינו, כי בתרומת כל ישראל לצורך בניית המשכן וכליו, שבאים לכפר על ישראל, אף שתרומתם היא לצורך הציבור, יש חשש שלא יתנו את נדבתם בלב שלם, ולא ימלט שמתוך ששים רבוא יהיו כמה שלא יתנו בלב שלם, והדין הוא שאסור לעבוד בכלים אלו.

וכתבו התוס' (יומא לה: ד"ה ניוחש), שכל מה שחששו חכמים שלא ימסרו את התבואה בלב שלם, הוא דוקא בשומרי ספיחין, אבל כהן גדול שהוא ת"ח וגדול בתורה, אין חוששים לזה. וכמו שאומרת הגמ' (שם), שאם עשתה לו אמו כתונת, יכול ללוושה ולעבוד בה עבודת יחיד (העבודה שנעשתה ביוה"כ בין הערביים, שאינה מכפרת על הציבור, שהיא הוצאת הכף והמתכה מקודש הקדשים), ובלבד שימסרנה לציבור, ואין חוששים שלא ימסרנה בלב שלם, כי בודאי הכהן גדול מוסרה לציבור בלב שלם.

לפיכך אמר ה' למשה "דָּאָה קְרָאתִי בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל וגו': וְאֶמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּהִקְמָהּ וּבְתַבּוּנָהּ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה" (שם לא, ב-ג), וכן "נָתַתִּי אֹתוֹ אֶת אֱהֲלֵיָבָב בֶּן אֲחִיסָקָד לְמִטָּה דָן וּבְלָבַב כָּל חֶסֶם לֵב נָתַתִּי חֲקֵמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִי" (שם ה), לרמז לו, כי מאחר שעושי המלאכה הם תלמידי חכמים, אף שהם קונים בשבח כלי, אין לחשוש שלא יתנו את חלקם שבכלי בלב שלם, וכמו שכתבו התוס' ביומא לגבי כהן גדול שאין לחוש שלא יתנו לציבור בלב שלם. וזהו שאמר הכתוב "וּבְלָבַב כָּל חֶסֶם לֵב נָתַתִּי חֲקֵמָה", כלומר, שאין לחוש שלא יתנו בלב שלם, כי הם יודעים שכלי המשכן צריכים להיות משל ציבור ולא משל יחיד.

לכן, כדי להינצל מחשש זה, ציוה ה' את משה ל"דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִשׁוֹן פִּיּוֹס, כְּמוֹ שִׁכְתָב בְּעַל הַטּוֹרִים. דְּהִינּוּ, שצריך היה משה לדבר על ליבם של ישראל שיתנו את התרומה בלב שלם, באופן שלא תהיה להם שום בעלות על נדבתם. ולא מחמת שיש בזה חסרון כיס, שא"כ גם בשאר המצוות היה לו לפייסם, אלא רק לצורך הציבור כדי שעבודת המשכן תהיה כשרה.

ודברי משה אל העם יהיו, בזה שיבאר להם שתרומתם תהיה "לִי", וכמו שפירש רש"י 'לשמי', כלומר שיכוונו כולם שהתְּרוּמָה תהיה הקדש גמור לה', ללא כוונה שחלק ממנה ישאר בבעלות התורם. וזהו שהוסיף לומר "מֵאֵת כָּל אִישׁ", כלומר, שתְּרוּמָת כָּל אֶחָד וְאֶחָד תִּהְיֶה שייכת לכולם, ותהיה בגדר של "כָּל אִישׁ".

והקשה רבי יהודה רוזאניס בספרו 'משנה למלך' על

תולדות החכמים

רבינו חיים דוד חזן זיע"א

ומזנא, לא תקום פעמים צרה' (עדות הראשיל רבי יעקב שאול אלישר, הובא בלוח א"י שנת תרס"א). מאחר שהמצב היה בפי רע, נשלח בשנת תרכ"ז שד"ר ל'אמריקה' כאשר רבינו חותם על אגרת השליחות, שבה מבקש הוא 'להחיות לב נדכאים, בני ציון היקרים המוטלים ברעב וכו', והמחלות המחלה הנוראה חולי רע ורבים חללים הפילה'.

מכתבי רבינו נדפסו הספרים 'ייטב לב' (דרושים, ממנו נערך המאמר הסמוך), 'ישרי לב' (דרושים ומערכות), שו"ת 'נדיב לב', ו'תורת זבח' (קיצור דיני שחיטה), אשר עליו נכתב (בתולדות המשפחה שם) 'בלעדו לא ירים שום שוחט את ידו בהלכות שו"ב'. מלבד זאת, היו לרבינו כתבי יד נוספים שאבדו.

כמו כן, הדפיס רבינו את ספר 'ארח משפט' (ילקוט ציונים על חיים), לאחיו הבכור רבי רחמים אליהו בשנת תרי"ח, לאחר פטירתו.

רבינו נפטר בירושלים ביום ה' שבט תרכ"ט ונטמן ב'הר הזיתים'. בהלווייתו השתתף קהל רב, ובהם גם נציגי ממשלות. על מצבתו נכתב 'לב נשבר על הילקח ארון האלוקים, שמה ושבר גדע קרן ישראל, חמק עבר ויגדל המספד בירושלים, לב מלך, רבן של כל בני הגולה, מרן הגאון הגדול, מפורסם לשם טוב ולתהלה, ח"ד (חיים דוד) בדרא, כתר תורה מאוד נעלה, ראשון לציון מלך בירושלים, לב דוד גולת אריאל, גאון עוזנו חוק לישראל, כמוהר"ר חיים דוד חזן זצוק"ל אלוף מגדיאל, ותהילתו בירושלים'.

כשהגיעה השמועה ל'איזמיר' ספד רבי אברהם פלאגי, אחיינו, והפליג מאוד בשבח רבינו, בגדולתו ובנועם מידותיו. בדבריו אמר, שרבינו היה לו לנחמה לאחר פטירת אביו ר' חיים פלאגי, וכלשונו (אוצרות החיים שם), 'זאת נחמתי בעוניי הדוהרתי' לנו שריד, כי יש לנו אב זקן, אשכול הכופר, דודי לי סתרי ומגיני, והייתי מתנחם עימו דיש לי רב חי על האדמה דמקום אב קאי, מאוד ענייני בכל פינות'. על העיר ירושלים אמר, 'הנה בעתה נשארה העיר הקדושה ירושלים דדהבא אלמנה שכולה וגלמודה כצאן אשר אין להם רועה'.

גם רבי ניסים יצחק אלגראנאטי הספידו (הובא בספרו 'זכמה מאין דרוש לג'), וכך אמר, 'יגדל המספד המר והנמהר בירושלים וחול', על הילקח ארון האלוקים, רב מבבל ורבי מא"י, הרב הגדול ראשון לציון, המלך דוד, עטרת החיים זצוק"ל זיע"א. ציון במרד תבכה בירושלים תתן קולה כי נפקד מקום דוד, ח"ד בדרא, תנא ירושלמאה, הוא זיוה הוא הדרה, ארי בן ארי וכו', ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, דיין אמת מומחה ופקיע, ויצא שם דוד בארץ ובחול'.

**תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו
הוא ימליץ טוב בעדנו.**

דנשבע שלא להיכנס, עד שכתב אגרת לאבינו רוענו ועט"ר זיע"א (הוא רבי חיים פלאגי, רבה של 'איזמיר'), בתחינה ובקשה להזמין שיעלה לעיר"ק ירושלים תוב"ב להיות ראשון לציון, והוא יהיה על ידו השני, וגדול אדונו אבונא מרנא ז"ל השיב לו על דבר אמת וענוה צדק בחן ובתחוננים, שהוא יכנס לראשון ולישתבח מר באתריה על כסא דוד ועל ממלכתו, וביני ביני נתקבצו כל חכמי ירושלים הי"ו אמן, ונכנסו לפניו בכנופיה והפצירו בו עד שנתרצה לעשות התרה לשבועתו, ושבו אחרי כן, תכף בעת ההיא מינוהו לראש ושופט על הארץ'.

ואכן, ברי"ח ניסן תרכ"א נתמנה רבינו לראשון לציון, כאשר כל רבני העיר השתתפו בהכתרתו. לאחר מספר

שער הספר 'ייטב לב' לרבי חיים דוד חזן

משנת תרכ"ח

חודשים הוכר המינוי על ידי הממשל התורכי ששלט בארץ, וכחוקרה לאישיותו, עיטרו את רבינו בעיטור מלכותי. מאז, נוהג היה רבינו להוסיף לפני חתימת שמו, 'זדא גושפנקא שדור לי מרן מלכא לי לשמי, ראשון לציון וגאפיה'. גם נפוליאון קיסר 'צרפת', שלח לרבינו אגרת ברכה כתובה בכתב ידו.

גדולת רבינו הוכרה על ידי כל בני העיר, ואף קהילת האשכנזים בירושלים בחרה בו 'כבוד' בדין ודברים שהיה בין הפרושים והחסידים לבין עולי 'ירושל'.

בשנת תרכ"ו, עלה ארבה כבד על ארץ ישראל בכלל ועל ירושלים בפרט, 'זהשחית את כל יבול הארץ, לא השאיר עלה ירק, לא בירקות ולא באילנות כלל, ואח"כ פרצה מגפה 'זבעוונותינו הרבים מתו הרבה אנשים ונשים וטף אשר לא ישוער, והיה היוקר גדול עד להפליא, כפנא

'משפחה' בית חזן היקרה, מקור מחצבתה הנה היא מזמן גאוני בכל, כאשר עיניך תחזינה מישרים בסידור לרב עמרם גאון' (תולדות המשפחה שהובאו בספר 'ישרי לב').

מראשוני המשפחה הוא 'הקדוש המפורסם, המשורר הגדול כמהר"ר אברהם חזן ז"ל, הוא המסדר פיוט 'אחות קטנה' הנאמר בכל ליל ר"ה בכל גלילות ספרד ומערב ורוב אשכנז, והוא מגדולי אנדרלוסייא אשר בספרד' (שם).

רבינו שנולד ברי"ח חשון תקנ"א ב'איזמיר' שב'טורקיה', הוא בנו הרביעי של רבי רפאל יוסף (מח"ס שו"ת 'חקרי לב' ועוד), אשר לימים כיהן כראשון לציון ורמב"ד בירושלים, על אהבת רבי רפאל יוסף לבנו, כתב רבי אברהם פלאגי (בן רבי חיים, ונינו של רבי רפאל יוסף), 'היה חביב לו מכל בניו, כי בן זקונים הוא לו, ונפשו קשורה בנפשו' (אוצרות החיים דרוש ט).

בשנת תקע"א, נסע רבינו ל'איסטנבול' שב'טורקיה', כדי להדפיס את ספר 'חקרי לב' לאביו, ראשי הקהל שהכירו בגדולתו, הפצירו בו להישאר עימם ואף השיגו עבורו פטור ממיסים. רבינו נעתר להם, ונשאר להתגורר שם כשלושים שנה.

בשנת ת"ר חזר רבינו לעירו 'איזמיר' והחל לכהן כראב"ד וראש רבני 'איזמיר'. רבינו, שכבר 'בבחרותו התלמד מלאכת השו"ב והיה ראש כל זובחי הזבח בעי"ת איזמיר יע"א' (תולדות המשפחה שם), חיזק מאוד את ענייני השחיטה בעירו, וכפי שמעיד רבי אברהם פלאגי (אוצרות החיים שם), 'לא קם כמוהו, דאיזן ותיקן בענייני השחיטה והביקה שתהיה בלי שום פקפוק, ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור, וקבע ישיבה גם כן ללמוד לכל שוחטי מתא הלכות שחיטה וביקה שורש הדין על בוריין'.

בשנת תרס"ו עלה רבינו לא"י, יחד עם נכדו רבי אליהו חזן (לימים, רבה של 'אלכסנדריה' שב'מצרים'), והתיישב בירושלים, רבני העיר שהכירו בגדולת רבינו, מינוהו לראב"ד ולסגן הראש"ל רבי חיים ניסים אבולעפייה. רבינו היה יד ימינו והרוח החיה אשר ניהל את כל ענייני העיר.

בשנת תרי"ח נעתר רבינו לצאת עם עוד חמישה חכמים, לשליחות מצוה לזינה' שב'אוסטריה', משהסתיימה השליחות, שב לירושלים, ובר"ח חשון תרכ"א, יום הולדתו השבעים, נערכה לכבודו חגיגה גדולה.

בהודש שבט תרכ"א נפטר הראש"ל רבי חיים ניסים אבולעפייה, ואף שברור היה שרבינו ימלא את מקומו, סירב תחילה רבינו לכך.

על השתלשלות העניינים, סיפר נכד אחות רבינו, רבי אברהם פלאגי (אוצרות החיים שם), וז"ל, 'להודיע צדקתו של אדונו דוד וכו', במינויו בתוככי ירושלים תוב"ב

לדעת חכמה ומוסר

המחזיק בת"ח זוכה ולומד ממנו תורה בעוה"ב וצפית אתו זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תַּצְפֵּנוּ (כה, יא)

הוא רמז לעשיר.

זהו שנתן בצלאל 'של עץ בתוך של זהב', הוא רמז לעולם הזה, שבו העשיר מחזיק את התלמיד חכם ונותן לו מכספו, ואח"כ 'ישל זהב בתוך של עץ', הוא רמז לעולם הבא, שבו התלמיד חכם מחזיקו ומלמדו תורה.

רבי דוד שלוש (הובא בספר 'אמת לדוד' לנכדו רבי דוד חיים שלוש, פ"ב אות ח) תאפילאלת, מראכש (מרדוק), נלב"ע תרנ"ג

בתלמיד חכם, זוכה ויושב במחיצתו בגן עדן ולומד ממנו תורה.

נמצא, שבעולם הזה, העשיר הוא המחזיק את התלמיד חכם בכספו, ובעולם הבא, התלמיד חכם הוא זה שמחזיק את העשיר, שמלמדו שם תורה.

והנה העץ הוא רמז לתלמיד חכם, שהרי התורה נקראת "עץ", כמו שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה וְתִמְכֶנָּה מֶאֱשֶׁר" (משלי ג, יח). והזהב

פירש רש"י ע"פ הגמ' ביומא (ע"ב), 'שלושה ארונות עשה בצלאל, שניים של זהב ואחד של עץ וכו'. נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ'.

בזה יש לרמוז את דברי הגמ' בפסחים (נ"ג), 'כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים, זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר "כִּי יִצָּל הַחֶקְמָה יִצָּל הַכֶּסֶף" (קהלת ג, יא)', וכתבו המפרשים (עי' פני הד' להחיד"א פ"י יח), ושם עולם' להח"ח ח"א פ"י), שהמחזיק

רק מכת התורה

יכולים אנו לפרנס את העניים

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה, ב)

מוֹבָא במדרש (ש"ד לג, א), "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" זהו שנאמר "כִּי לָקַח טוֹב תְּתִי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ" (משלי ד, ב).

ויש להבין, איזו שייכות יש בין שני פסוקים אלו? **ונראה** לבאר בהקדים את דברי רבי ברכיה ברך שפירא בספרו 'זרע ברך' (פר' תרומה), שמצות הצדקה לעניים קודמת לנדבת בית המקדש, ולכן נאמר תחילה "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" בלשון נסתר, ואחר כך "תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי" בלשון נוכח. כדי לרמוז, שבראשית יש לדאוג שהעניים "יקחו" את חלקם, וכאשר נותנים לעניים, נחשב כאילו נתנו ל'י, כמו שנאמר "מִלֶּנְהוּ ה' חוֹנֵן דָּל" (משלי יט, יז). ורק לאחר שתפרנסו את העניים, "תקחו" את תְּרוּמָתִי לנדבת המשכן, וכן לדורות, צרכי העניים קודמים לצרכי בית כנסת ובית מדרש.

עוד יש להקדים את דברי הגמ' בב"ב (י, א), שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלוהים אוהב את העניים, מפני מה אינו מפרנסם? אמר לו, כדי שניצל על ידם מדינה של גיהנם. א"ל אדרבה, זו הסיבה שתתחייבו גיהנם. אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים, וציוה שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כשישמע זאת המלך האם אינו כועס עליו? ואתם קרויים עבדים, שנאמר "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" (ויקרא כה, טו). אמר לו רבי עקיבא, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים, וציוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כשישמע זאת המלך האם לא ישלח לו דורות? ואנו קרויים בנים, שנאמר "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד, א).

עוד יש להקדים את דברי המדרש (תנחומא פר' עקב סי' ה) עה"פ "בְּנֵי אִם תִּקַּח אֶמְרִי" (משלי ב, א), אמר רבי אבא בר כהנא, אימתי אתה נקרא בני? כאשר "תִּקַּח אֶמְרִי". נמצא, כשאנו עוסקים בתורה, נחשבים אנו בנים לה'.

ומעתה, אפשר שהוקשה למדרש, מהו שאמר הכתוב "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", דהיינו שאנו צריכים

לדאוג לפרנס את העניים, והלא העניים הם כעבדים שגזר עליהם המלך שלא להשקותם ושלא להאכילם, וכמו ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא. ולכן תירץ המדרש "כִּי לָקַח טוֹב תְּתִי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ", שמאחר שאנחנו עוסקים בתורה, נחשבים אנו בנים לה', וממילא יכולים וזכות היא לנו לתת צדקה לעניים.

עומר התנופה לרבי עמור אביטבול צ'פרו (מרקו) נלב"ע תרי"ד

שלוש דרגות בנותני צדקה

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי: וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זֶהב וְכֶסֶף וְנְחֹשֶׁת (כה, ג-ג)

יש לדקדק, מדוע שילש הפסוק לשון 'תרומה'? [והגמ' במגילה (טו) מדייקת מזה שנכתבו כאן שלש תרומות. למזבח, לאדנים ולבדק הבית]. ועוד, מדוע שינה בכל פעם את לשונו, "תְּרוּמָה", "תְּרוּמָתִי", "הַתְּרוּמָה"? עוד קשה, שהרי הציווי הוא "אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וא"כ לא היה צריך לומר "וַיִּקְחוּ", אלא "זִיתְנוּ" או "זִיתְנֵדְבוּ"? עוד קשה, מדוע רק בראשונה אמר "לִי"?

ויש לבאר שהפסוק מדבר על שלושה סוגי נותנים. יש אנשים שהם קמצנים, יש שהם נדיבים, ויש בינוניים.

ומעתה יבואר הפסוק, תחילה אמר "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" על ענין הנדבה. ומה שאמר "וַיִּקְחוּ" הכוונה לגזברים. ומאחר שיש שלושה סוגי אנשים הוצרך ללמד את הגזברים כיצד ינהגו עם כל אחד ואחד.

תחילה דיבר על הקמצנים, ועל כן אמר לגבאי הצדקה "וַיִּקְחוּ לִי", שפירושו 'לשמי'. והיינו שמאחר והם לא נותנים בלב שלם לשם ה', על כן צריכים הגבאים ללמדם, שיאמרו בפיהם שנותנים הם לשם ה'. ולכן אמר על זה לשון "תְּרוּמָה", ולא 'תרומתי', מאחר שאינה תרומה מובחרת, שהרי ניתנה שלא בלב שלם.

אחר כך, דיבר כנגד הנדיבים, ואמר לגבאים "תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי", ולא הזכיר 'לִי'. וזה, מכיון שכאן אין הגבאים צריכים ללמדם לומר שהוא 'לשמי', כיון שבודאי כוונתם לכך. ואמר "תְּרוּמָתִי" כי היא התרומה המובחרת.

ופיים בבינוניים ואמר "וְזֹאת הַתְּרוּמָה", ולא הזכיר 'לִי'. וזה כיון שאין צריך ללמדם לומר שהוא

'לשמי', אך אין זה נחשב 'תרומתי', כיון שהיא אינה התרומה המובחרת.

אדרת אליהו לרבי אליהו הצרפתי פאס, טיטואן (מרקו) נלב"ע תקס"ה

יעקב דאג רק לקרשי המשכן

כדי שישראל ילמדו דרך ארץ מה'

ועצי שטים (כה, ה)

מוֹבָא במדרש (תנחומא פר' תרומה סי' ט), 'זמהיכן היו הקרשים? יעקב אבינו נטע אותם בשעה שירד למצרים. אמר לבניו, בני עתידים אתם להיגאל מכאן, ומשאתם נגאלים, עתיד הקב"ה לומר לכם שתעשו לו את המשכן. לכן, עמדו ונטעו ארזים מעכשיו, שבשעה שיאמר לכם לעשות לו את המשכן, יהיו הארזים מתוקנים לכם, מיד עמדו ונטעו ועשו כן'.

ויש להבין, והלא אף אבני השוהם ואבני המילואים לא היו מצויים במדבר, ולא מצינו שדאג להם יעקב מקודם. וצריך לומר, שסמך על כך שענני הכבוד יביאום למדבר, כמבואר בתרגום יונתן (שמות לה, טז), שהלכו העננים לנהר פישון ודלו משם את אבני השוהם ואת אבני המילואים, והמטירו אותם במדבר ליד מחנה ישראל, והלכו נשיאי ישראל והביאום לצורך עבודת המשכן, וא"כ מדוע לא סמך יעקב שאף עצי שיטים יגיעו למדבר בדרך נס?

ויובן בהקדים את המדרש (ש"ד לה, א) עה"פ "וַיַּעֲשֵׂתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדָּים" (כו, טו), 'למה עצי שיטים? לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומר לו, ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן, אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות, אתם על אחת כמה וכמה'.

ומעתה, רצה יעקב שילמדו דרך ארץ מה' שלצורך בניית המשכן לקח דווקא מהעצים שאינם עושים פירות, כדי שלא ישחיתו את עצי הפרי, לפיכך דאג שבניו יטעו עצי ארזים בבואם למצרים. אכן, אילו סמך יעקב על הנס שהעננים היו מביאים אף את עצי המשכן, אזי, לא היה אפשר ללמוד דרך ארץ מה' בזה שבחר דווקא את עצי הארזים כדי שלא להשחית את שאר העצים, מאחר והכל היה בדרך נס.

זרע שמשון לרבי שמשון חיים נחמני, מודינא (איטליה) נלב"ע תקל"ט

רבינו אברהם ענתבי סקא זיע"א

נלכ"ע ו' באדר א' התשנ"ז
שומר את קדושת ירושלים

כאברהם העברי בשעתו, שכל העולם עמד בצד אחד והוא נעמד בצדו השני, כך 'אחד היה אברהם', רבינו אברהם ענתבי סקא, שבמקרים רבים עמד לבדו לגדור גדר ולעמוד בפרץ כנגד נסינות לסדוק את חומות הדת. גם בעת ששאר החכמים משכו את ידיהם מפני היראה או מפני הכבוד, היה זה רבי אברהם שלא התחשב בסביבה, ורק יראת ה' עמדה לנגד עיניו. בעוזו ותעצומות, עמד כארי שואג, כנגד כל פרצה בכרם בית ישראל, וחידושים אשר לא שערום אבותינו.

גם בענין שירי עגבים שרבתה המכשלה בהם באותו הזמן, נאבק בצורה בלתי מתפשרת, ובפרט עמד כצור החלמיש לכל יחדרו חיליה שירים אלו או תוככי היכלי בתי הכנסת.

על אחד המקרים בהם סיכל נסיון כזה, יעיד המעשה הבא.

במחלקת התרבות של 'עיריית ירושלים', ביקשו לעודד את שירת הבקשות, ולשם כך היו מקיימים פעם בחודש 'שירת בקשות', בכל פעם בבית כנסת אחד ברחבי העיר. לאירועים אלו, היה מזומן רב מטעם וזמר מפורסם.

חודש אחד, פורסם מטעם העירייה שתיערך שירת הבקשות בבית כנסת 'אוהל רחל' (שברחוב דוד ילין), ובמקום יופיעו 'רב מטעם' שלא היה יודע תורה, וזמר שהיה שר לפני נשים ומופיע בשירותי קול ישראל בערבית. פייטן זה מדקדק גדול היה במקאמים ובשירים, אך בתורה במצוות פחות היה מדקדק.

שמעו זאת רבינו, ודעתו לא היתה נוחה מהפיכת בית הכנסת למושב לצים. מיהר ושלה לגאון הקדוש רבי סלמאן מוצפי שהיה רב באותו בית הכנסת, וביקש ממנו לדאוג לכינון האירוע. רבי סלמאן הודיע על כך מיד לרבי נסים כדורי, שהיה ראש רבני 'בבל' ופוסק מפורסם, וקבע את תפילתו ב'אוהל רחל'.

כשמעו על כך, קרא לגבאי, ודרש בנחרצות לבלט את האירוע. כשראה שהוא מתמהמה, הוסיף איום: 'אם אתה מבטל את ההופעה הזאת מוטב, ואם לאו, אני נוטל את תליתי, והולך להתפלל בבית כנסת אחר'.

הבין הגבאי את חומרת הדבר, וביטל את ההופעה.

(אחד היה אברהם' שעדת לראות אור בקרבו ע"י 'מכון חכמי ספרד', מפי רבי בן ציון מוצפי)

יום שבת ד' אדר א'

רבי דוד אזולאי (א), רבה של ז'אנא, מחורי שיבת מראש קובלנקה (הק"ק), רב המושבים ליד רמלה, בת ים, מדרת בתים ז'ן יבד אב, מנ"כ בטבריה... תשנ"ה

יום ראשון ה' אדר א'

רבי אברהם לומברוז (א), דיין בתוניסיה, ב"ר יצחק בע"ס 'חק לישראל'... תקפ"ד
רבי ברוך דאבדא, אקא, טריטואל (מרוקו) ושם מנ"כ, מח"ס 'לדוד ברוך' (פוסקים בסת"א)... תש"ג
רבי כמוס נחאסי, דיין בטריפולי ואב"ד בנג'י (א), רב שכותב שיכון דן בת"א ושם מנ"כ, חתן רבי רפאל דאבוש... תשכ"ה
רבי סעדיה אור-דוראני, חרף אלודיגה (הק"ק), רעננה ושם מנ"כ, מח"ס 'עירגות הבושם' (הק"ק) מחמדי שמים (הק"ק)... תשנ"ז

יום שני ו' אדר א'

רבי יודיה טולידאנו, ר"י בטכאנס (הק"ק), מח"ס 'די יודיה' (הק"ק), מח"ס 'הש"ס' (הק"ק), רב של רבי יצחק חזן ורבי רפאל בידונו ב"ר אנהם... תש"ז
רבי אברהם ענתבי-סקא, מחורי שיבת 'אול מועד' ורבי עת האלמים ב"ם, מדרת מבוקן 'אמאקא', מנ"כ בח"ם, רב של רבי עזריא עשייה ר"י פ"י... תשכ"ז
רבי רצ"א (הק"ק) צארוס, צנעא (הק"ק), י"ם, מדרת בספר 'האסיף' לרבי יחיאל רדאעי, מנ"כ בח"ם... תשל"ל

יום שלישי ז' אדר א'

רבי מרדכי ב"ר מנחם (א), רבה של שאלוניקי (ק"ק) ושם מנ"כ... תקפ"א
רבי אליהו בן אמה, מונאדור (הק"ק), רבה של ליוורנו (איטליה) ושם מנ"כ, מח"ס 'אם למקרא' (הק"ק), בשבילי המוסר (הק"ק)... ת"ס
רבי נסים עיני, בגראד (הק"ק), מחורי שיבת 'ית אל' ודיין ב"ם, עורך סידור 'זוהקת עולם', תלמיד רבי עבדאלה מוסק, מנ"כ בח"ם... תר"ם
רבי שושן (סלמון) ג'רבא (הק"ק), בא"ש ושם מנ"כ, מח"ס 'מעשה שושן' (הק"ק), (הק"ק) וביטוי פרח שושן עמ"ס אבות)... תשס"ה

יום רביעי ח' אדר א'

רבי חיים יהודה ישראל, רבה של רודוס (א), י"ם, מח"ס 'קול יהודה' (הק"ק) ושיבת נבסופים בשבת יחודה (הק"ק), מנ"כ בח"ם... תקפ"ט
רבי אברהם הלוי (א), רב, רבה של איסטנבול (הק"ק) ושם מנ"כ... תרט"ז
רבי אברהם אביהתיא (א), סנאנס, דיין בקובלנקה (הק"ק), ד"ת בכת"י... תש"ח
רבי מסעוד אביטבול, מראש (הק"ק), מדרת בתים ז'כרון 'אעלה בתמר'... תשי"א

יום חמישי ט' אדר א'

רבי מעתקו מאוזו (א), ג'רבא (הק"ק) ושם מנ"כ, מח"ס 'מתק מרוב-מתק לחי' (הק"ק) ושיבת נבסופים בשבת יחודה (הק"ק), מנ"כ בח"ם... תשי"ד

יום שישי י' אדר א'

רבי חויתה בייאן, מנ"כ (הק"ק), ברכיה, תלמיד רבי מרדכי סגרון בע"ס 'מאמר מרדכי', מדרת בספר רבו... תשמ"ה

נשמח לקבל שמות של חכמים נוספים שלא הוזכרו כאן כמו כן אם יש הערות או הוספות נא ליצור קשר עם המכון

קורות הימים

ח' אדר א' תש"ג - תבוסת הגרמנים בג'רבא

לירובע הקטן ולצוות אף עליהם לתת את זהבם.

האי נעשה כמרוקחה. בכל מקום נראו אנשים המוציאים את כל זהבם. גם החכמים נרתמו למלאכה, כרבי רחמים חי חויתה הכהן שיצא עם סל בידו, ועבר מדלת לדלת לשדל את כולם שלא יחוסו על הזהב. סיפורים רבים סופרו על אנשים שעמדו בניסיון זכו לברכת רבי כלפון שליוותה אותם במשך שנים, ומאידך על מי שלא שעו לתחנוניו, ועושרם ירד לסמיון.

ת"ח עופקים בתורה בביתכנס' אלג'ריה שבג'רבא

בתום האיסוף, הגיש רבי כלפון לקצין הגרמני את שק הזהב, וזה הניחו על המשקל. משראה שמשקלו רק ארבעים ושתיים ק"ג וחצי, אדמו פניו והזהירו בזעם כי עד מחר עליהם להשלים את החסר. רבי כלפון הפטיר לעברו 'הליכה בלא חזרה, מיתה בלא קבורה'.

דבריו נראו כחידה, עד למחרת, אז פלשו צבאות ארה"ב ובני בריתם לתוניסיה, והניסו את הנאצים הארורים למפלתם. הקצינים ששדדו את הזהב נמלטו בספינה, ובאמצע הדרך טבעו עמו למוות, כך שגם קבורה לא היתה להם. בכך נתקיימה בהם קללת רבי כלפון במלואה.

(עמוד ההוראה/ פרק יד)

לאחר כיבוש הגרמנים את תוניסיה, פלשו בסוף חורף תש"ג גם לאי ג'רבא, שם המתינו להוצאת מזימתם אל הפועל כדרך שעשו באירופה.

בבוקרו של יום השבת, ח' אדר א' תש"ג, בבית הכנסת 'הכהנים' התפלל ראב"ד ג'רבא רבינו כלפון משה הכהן. בעודו עומד בקדושת 'כתר', פרצו קציני הגסטאפו ופקדו עליו לבוא עמם. רבי כלפון לא נע ולא זע, עד אשר סיים את תפילתו אז יצא מבית הכנסת ופסע בשלוות נפש אחריהם. הגרמנים הודיעו לו בזעם, כי הבריטים פוצצו את המוצב הגרמני ב'נמל אלמרוסה', והינם בטוחים כי היהודים אותתו להם היכן להפציץ, ולכן קבעו נחרצות כי באם חפצים היהודים לשמור על אנשי ורכוש הקהילה, עליהם להשיג תוך שלוש שעות וחצי חמישים ק"ג זהב. כל תחנוניו של רבי כלפון עלו בתוהו, ובשאת נפש עלו על רכבם תוך שהם מטילים עליו את האחריות לאיסוף הזהב, ומותיריים את כולם המומים ומזועזעים.

בלא שהיות, אסף הרב את ראשי הקהל, וגזר בחרם כי כל מי שנמצא בידו זהב, מחויב כעת, בעצם יום השבת, למסורו לקופת הקהל שבמוקד האיסוף בבית הכנסת, וכל מי שימאן, יוחרם ויאסר בהנאה. מחמת פיקוח נפש, נסע רבי כלפון בגיפ צבאי בעצם יום השבת, כדי להגיע

גיליון זה יוצא לאור ע"י מכון "חכמי ספרד" בראשות הרב משה פרץ שליט"א רב קהילת קודש "לב אליהו" נתיבות אלפי ספרים של חכמינו הספרדים זיע"א לא הודפסו שוב זה מאות בשנים, וחלקם אף נותרו עדיין בכתבי יד ואין להם גואל עד שכמעט נשתכחה תורתם וחכמתם. בחסדי ה' המורבים הקמנו ספריה גדולה, יחידה מסוגה בעולם, המכילה יותר מ-3,000 ספרים עה"ת מחכמי ספרד, חלקם בכתבי יד נדירים. וכעת אנו עומלים לברר מוקחן של צדיקים ולהוציא לאור תעלומה, מאוצרות חידושיהם המיוחדים ומעשייהם המופלאים בסדרת ספרים מורחבת על חמשה חומשי תורה, ועליו ליקוט יחודי מוגאוני וחכמי ספרד, תורה מפוראה אשר לא נראה כמוותה! ניתן לרכוש ספר או פרשה להצלה או לרומאה או להבדיל לעליו שמות ויפיע שם התורם בעמוד מיוחד בצורה המכובדת והראויה בתחילת הספר או בתחילת הפרשה זכותם של החכמים זיע"א תעמוד לכל התורמים והמסייעים שיצליחו בכל מעשי ידיהם בבריאות ונחת, באריכות ימים ושנים, בטוב ובנעימים, אמן. לתרומות והקדשת הגיליונות הבאים, לקבלת הגיליון בדוא"ל, למשלוח חידושי תורה, עובדות, ספרים, תמונות ומסמכים ניתן ליצור קשר רחוב הרב צבאן ת.ד. 9. 516 נתיבות. טל: 077-553-5280 פקס: 077-5535281 toratsfarad@gmail.com עמותת חכמת שלמה, בנק הפועלים 335481 סניף 556

נדרים
עכשיו אפשר לתרום לגיליון תורת החכמים בעמודות של "נדרים פלוס"